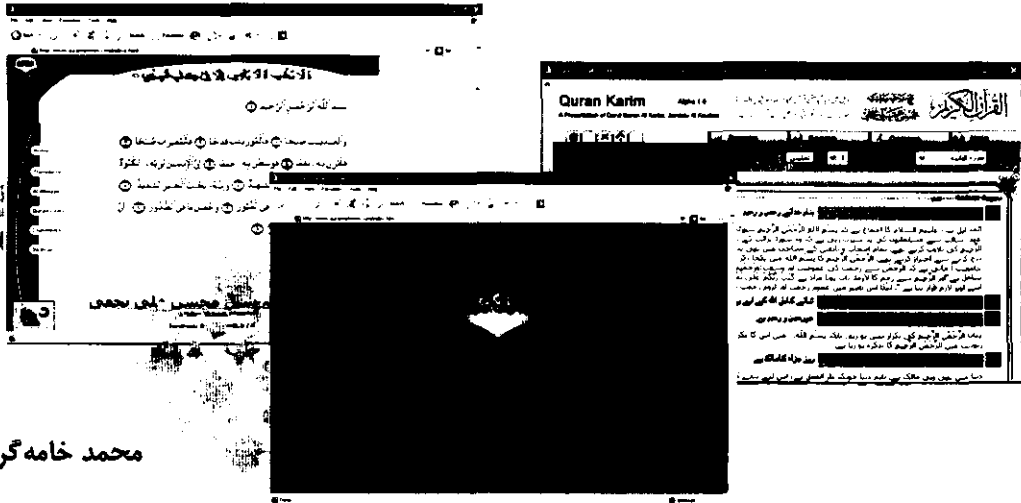

راهکارهای افزایش سهم قرآن در فضای مجازی

محمد خامه گر

فضای مجازی، تکرار نگاه، یک خطای روشی محسوب می‌شود. وقتی عالم دینی در مسجد حرف می‌زند، با مخاطب مسجدی مواجه است که تقریباً دارای عقاید و باورهای مشابه‌اند؛ اما دنیای مجازی یک فضای غیرمرکزی است که با تنوع جنس، سن، نژاد، ارزش‌ها و باورها و به‌طور کلی مخاطب‌های گوناگون مواجه است؛ با این خصوصیت که همه جمعیت هم‌زمان امکان بهره‌برداری دارند. حال وقتی سخن از افزایش سهم قرآن در اینترنت به میان می‌آید، باید نخست درباره‌ی این نکته سخن گفت که آیا به دنبال افزایش محتوای قرآنی در فضای مجازی هستیم؟ یا از افزایش تعداد کاربران پایگاه‌های قرآنی در اینترنت سخن می‌گوییم؟ گرچه هر یک از این رویکردها با چالش‌ها و راهکارهای متفاوتی مواجه هستند، اما نمی‌توان از تأثیر متقابل آن‌ها بر یکدیگر غفلت

روزافزون آن، فهم دین، دین‌داری و هویت دین در جهان امروز، پیوسته بزرگی به نام «جهان مجازی» را پیدا کرده است که «عمل دینی» و «نگاه دینی» و «مراجع‌های دینی» را تغییر داده است. با نگاهی کلان می‌توان گفت در دسترس بودن همه‌ی جهان در کنار اشاره‌گر ماوس، آسیب‌های دینی و در عین حال ظرفیت‌های دینی و گسترده‌ای را فراهم می‌کند. ادیان، به‌ویژه ادیان ابراهیمی چون مسیحیت و اسلام که داعیه‌ی جهان‌گرایی دارند، در فضای اینترنت کاملاً ابزارمند می‌شوند. این ادیان همیشه به دنبال توسعه‌ی دین و تقویت دین‌داری بوده‌اند. و اینک بلندگو و رسانه جهانی به یاری دین آمده است. انطباق ابزار و محتوا موجب شده که ابزار جهان‌گرایانه در اختیار محتوای جهان‌گرایانه، روند رو به شتابی را به حوزه‌ی عمومی جهانی ببخشد. البته خصیصه‌های فضای مجازی هنوز درک نشده و در بحث ورود مباحث دینی به

فناوری اطلاعات و ارتباطات در گستره جهانی، به‌ویژه اینترنت، تحولات فوق‌العاده سیاسی، فرهنگی و اقتصادی قرن بیست و یکم را تسریع کرده است. درست همان‌طور که تلگراف، تلفن و راه‌آهن در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم باعث تحول چشم‌اندازهای ملی و بین‌المللی شدند، فناوری ارتباطات و وجه مشخص آن، یعنی اینترنت در زمان ما، تحولات بی‌سابقه‌ای را به دنبال داشته‌اند؛ تا آن‌جا که به‌وجه غالب جهان معاصر تبدیل شده است. گرچه «اینترنت» به‌عنوان یکی از ابزارهای انتقال اطلاعات به‌شمار می‌رود، ولی بیش از آن که یک ابزار باشد، یک رسانه است و مانند هر رسانه این امکان را دارد که هم برای انتشار موضوعات مختلف و ترویج آن و هم برای آموزش موضوعات استفاده شود. موضوعات دینی و مذهبی هم از این امر مستثنا نیستند. با گسترش اینترنت و کاربردهای

نمود. به میزانی که حجم اطلاعات ارائه شده در اینترنت افزایش یابد و نیازهای مختلف کاربران قرآنی در فضای مجازی پاسخ داده شود، به همان تناسب تعداد مراجعان به پایگاه های قرآنی افزایش می یابد. از سوی دیگر، با مراجعه بیشتر مراجعان به پایگاه های قرآنی و اعلام نیازهای جدید از سوی کاربران، مدیران پایگاه های قرآنی انگیزه بیشتری برای افزایش محتوای قرآنی پایگاه های خود خواهند داشت. از این رو، در بررسی راهکارهای افزایش سهم قرآن در اینترنت به ناچار هر دو رویکرد مورد توجه واقع می شود. با این نگاه، موارد ذیل را می توان به عنوان راهکارهای افزایش قرآن در فضای مجازی برشمرد:

۱. سامان دهی و اطلاع رسانی از پایگاه های قرآنی

فعالیت های قرآنی کشور در فضای واقعی به طور پراکنده در حال شکل گیری است و همواره در سطح جامعه شاهد اختصاص یافتن بودجه هایی برای اجرای طرح های قرآنی هستیم. نقصانی که به شدت در فعالیت ها و طرح های قرآنی کشور احساس می شود، وجود نداشتن سازمانی اجرایی است که مختص این گونه فعالیت ها باشد؛ برای مثال، برای پیگیری و آگاهی از نحوه عملکرد طرح های ورزشی باید به سازمان تربیت بدنی مراجعه کرد، اما برای آگاهی از فعالیت های متنوع قرآنی هیچ سازمان مشخصی وجود ندارد.

این مشکل در فضای مجازی با چالش های بیشتری روبه رو است. انبوه پایگاه های قرآنی یا پایگاه های اسلامی

استقبال و توجه جهانی به قرآن، امکان بی بدیلی برای افزایش سهم قرآن در اینترنت فراهم نموده است. با توجه به این امکان، می توان برای گروه های سنی و علمی مختلف که علاقه مند به مطالعه در قرآن هستند، اطلاعات و محتوای مناسب فراهم کرد و از آن جا که همه گروه ها و فرقه های اسلامی به تحقیقات قرآنی اهتمام نشان داده اند و بسیاری از معارف قرآنی نیز فارغ از گرایش های فرقه ای برای عموم مسلمانان قابل استفاده است، بخش عمده این محتوا را می توان از طریق باز تولید معارف قرآنی تأمین کرد

و غیراسلامی که به گونه ای در زمینه قرآن فعالیت می کنند، وضعیت آشفته ای را در این فضا به وجود آورده است. در این شرایط، افزون بر آن که کاربر نمی داند برای پاسخگویی به نیازهای قرآنی خود در جنبه های علمی، فرهنگی یا حفظ و قرائت به چه پایگاهی مراجعه نماید، متولیان امور فرهنگی و علاقه مندان به سرمایه گذاری در زمینه نشر معارف قرآن در اینترنت نیز نمی دانند در این باره چه خلای و وجود دارد تا جهت حل آن سرمایه گذاری کنند.

برخی از پایگاه های اینترنتی برای حل این مشکل، فهرست های متنوعی از پایگاه های قرآنی تهیه نموده و در اختیار کاربران قرار داده اند که از آن جمله می توان به بخش قرآن سایت «راهنمای پایگاه های اسلامی» یا فهرست سیصد پایگاه فارسی عربی و انگلیسی در پایگاه «ایسکا» اشاره کرد. ضمن قدردانی از

تلاش های این عزیزان، باید گفت: این مقدار برای سامان دهی پایگاه های قرآنی کافی نیست؛ بلکه لازم است اقدامات دیگری همچون راه اندازی گوگل قرآنی، تهیه دایرکتور جامع مباحث قرآنی در اینترنت، تهیه فهرست های تخصصی از پایگاه های قرآنی نیز به این اقدام خجسته افزوده شود تا انگیزه لازم را برای کاربران و فعالان قرآنی به منظور افزایش سهم قرآن در اینترنت فراهم آورد. کوتاه سخن این که اینترنت از سه بخش: (اطلاعات) «Data»، (تصویر) «Video» و (صدا) «Audio» تشکیل شده و از طریق این سه بخش، بستر برای فعالیت کاربران در تمامی زمینه ها فراهم می شود. برای افزایش سهم قرآن در اینترنت لازم است به روش های علمی و روزآمد، از محتوای قرآنی فضای مجازی در هر سه بخش اطلاع رسانی کنیم.

۲. تلاش همه‌جانبه مراکز علمی و فرهنگی

قرآن منبع دینی مسلمانان و محور اتحاد آنان است و هیچ چیز دیگری از این نظر با قرآن برابری نمی‌کند. از این رو، برای افزایش سهم قرآن در فضای مجازی و محور قرار گرفتن قرآن، باید همه مراکزی که به نحوی در اینترنت فعالیت می‌کنند، در این باره اقدام نمایند.

پایگاه‌های ویژه مراکز آموزشی و پژوهشی وابسته به دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه و آموزش و پرورش، باید یکی از گزینه‌های ثابت خود را به قرآن اختصاص دهند و به انعکاس فعالیت‌های قرآنی و انتشار کتب، مقالات و پایان‌نامه‌های خود در اینترنت بپردازند. خبرگزاری‌ها و سایت‌های خبری، بخشی را به انعکاس اخبار قرآنی اختصاص دهند و از قراردادن اخبار قرآنی ذیل عنوان کلی اخبار فرهنگی اجتناب کنند. به دلیل فراوان بودن کاربران اینترنت باید از پتانسیل‌های موجود برای غنای مفاهیم قرآنی استفاده کرد و یکی از وظایف متولیان امر قرآن در کشور این بوده که حتماً سهمی از فعالیت‌های قرآنی خود را به فعالیت در فضای مجازی اختصاص دهند. از این رو، تمام سازمان‌هایی که برای مخاطبان خود احترام قائل هستند، لازم است بخشی از فعالیت‌های قرآنی خود را در فضای مجازی در نظر بگیرند تا کاربران بتوانند از این مفاهیم در فضای مجازی مطلع و بهره‌مند شوند.

۳. ایجاد انگیزه برای کاربران جوان

جوانان پر شمارترین کاربران اینترنت هستند. برای افزایش سهم قرآن در فضای مجازی و واقعی باید به دنبال جوانان رفت و منتظر نبود که آن‌ها به خودی خود وارد فضای مجازی شوند و به فعالیت‌های قرآنی بپردازند. در واقع، ایجاد انگیزه برای کاربران باید از طرف پایگاه‌های قرآنی انجام شود. یکی از روش‌های ثمربخش در این باره، ارائه مطالب قرآنی جذاب و متناسب با علائق جوانان است. در اختیار گذاشتن یک سری نرم‌افزارهای حرفه‌ای که به کاربران کمک کند تا با قرآن و موضوعات مرتبط با آن همچون: قرائت، تجوید و تفسیر آشنا شوند نیز از راهکارهای جذب جوانان به پایگاه‌های قرآنی است. بدین وسیله وقتی پایگاه‌های قرآنی، جوانان را یکی از مخاطبان خود بدانند، به تولید محتواهای جدید و متناسب با نیازهای آنان اقدام می‌کنند و از این طریق به افزایش سهم قرآن در اینترنت یاری می‌رسانند.

۴. مخاطب‌محوری

مخاطب‌محوری، یک اصل مهم در فعالیت‌های رسانه‌ای است. رسانه موفق، رسانه‌ای است که ارتباط دوسویه با مخاطب خود برقرار کند و به طور فعال و مستمر نیازهای مخاطب را شناسایی و برآورده سازد و بازخورد آن را بگیرد. فعالان قرآنی فضای مجازی باید با در نظر گرفتن میزان علاقه‌مندی مخاطب به مفاهیم مطرح شده در پایگاه خود،

آن‌ها را به‌روز کرده و در کنار آن سعی کنند آگاهی‌های مخاطب را در زمینه‌های مختلف بالا ببرند و در نهایت، بازخورد بیشتری نیز داشته باشند. باید قرآن را از حالت تخصصی و غیر قابل دسترس بودن خارج کرد؛ برای مثال، بسیاری از کاربران اینترنت حوصله خواندن تفاسیر قرآن را ندارند. در این صورت، پایگاه‌های قرآنی باید آن‌ها را به صورت موضوعی و در بسته‌های کوچک‌تر ارائه دهند؛ به عبارت دیگر، باید با توجه به شرایط اینترنت و ذائقه مخاطبان محتوای قرآنی در فضای مجازی ارائه شود و برای ایجاد جاذبه در مخاطبان جهت گرایش به سمت مفاهیم قرآنی می‌توان از دیگر ابزارها و امکانات فضای مجازی نیز استفاده کرد.

۵. توجه ویژه به پرسش‌های قرآنی در اینترنت

راه‌اندازی پایگاه‌هایی که بتوانند به پرسش‌ها و شبهات ایجادشده در مفاهیم قرآنی، به صورت آن‌لاین پاسخ دهد، یکی از ضرورت‌های فضای مجازی امروز است. این پایگاه‌ها با دریافت سئوالات قرآنی مخاطبان و پاسخگویی زود هنگام، می‌توانند نقش بسیاری در افزایش سهم قرآن در فضای مجازی داشته باشند. اکنون چندین پایگاه قرآنی به این منظور راه‌اندازی شده است که بسیاری از آن‌ها در پایگاه ستاد پاسخگویی به مسائل مستحدثه معرفی شده‌اند. در برخی از این پایگاه‌ها هزاران سؤال قرآنی پاسخ داده شده و روزانه صدها پرسش به آن‌ها افزوده

می‌شود. در این مجال، جا دارد از پایگاه پاسخگویی به سئوالات قرآنی، یعنی porsemanquran.com نام ببریم که در آن به بیش از بیست هزار پرسش قرآنی پاسخ داده شده است. برای افزایش سهم قرآن در اینترنت، افزون بر پایگاه‌های عمومی، بایسته است پایگاه‌هایی نیز به‌طور تخصصی به سئوالات اقشار مختلف اجتماع مانند دانشجویان یا نوجوانان و کودکان پاسخ دهند.

۶. توجه به ابعاد جهانی قرآن

امروزه راه تحقیق و پژوهش برای متخصصان قرآنی در فضای مجازی هموار شده و افرادی که مایل هستند از این طریق تحقیق کنند می‌توانند به راحتی اطلاعات قرآنی مورد نظر خود را بیابند. از آن‌جا که قرآن پایه‌ای مشترک بین تمام مسلمانان است، هر کس که بخواهد در مورد اسلام به تحقیق و مطالعه بپردازد، پیش از هر منبع دیگری به قرآن مراجعه می‌نماید. استقبال و توجه جهانی به قرآن، امکان بی‌بدیلی برای افزایش سهم قرآن در اینترنت فراهم نموده است. با توجه به این امکان، می‌توان برای گروه‌های سنی و علمی مختلف که علاقه‌مند به مطالعه در قرآن هستند، اطلاعات و محتوای مناسب فراهم کرد و از آن‌جا که همه گروه‌ها و فرقه‌های اسلامی به تحقیقات قرآنی اهتمام نشان داده‌اند و بسیاری از معارف قرآنی نیز فارغ از گرایش‌های فرقه‌ای برای عموم مسلمانان قابل استفاده است، بخش عمده این محتوا را می‌توان از طریق بازتولید معارف قرآنی تأمین کرد.

اگر چه یکی از بهترین روش‌های افزایش محتوای قرآنی اینترنت، ارائه کتاب‌ها و تفاسیر معتبر قرآن در پایگاه‌های اینترنتی است، اما این امر اگر به انتشار مکرر برخی کتاب‌های معروف قرآنی در سایت‌های اسلامی منجر شود، نمی‌توان آن را گام مثبتی در جهت افزایش سهم قرآن در اینترنت به‌شمار آورد

۷. حمایت از وبلاگ‌های قرآنی

وبلاگ‌ها دست‌نوشته‌های شخصی هستند که با کمترین هزینه و بیشترین انگیزه تولید شده و در فضای مجازی قرار می‌گیرند. هدایت حساب شده و حمایت روشمند از بلاگرهایی که انگیزه مذهبی دارند، می‌تواند تأثیر به‌سزایی در افزایش سهم قرآن در اینترنت داشته باشد. همان‌گونه که بلاگرهای فارسی در مدت کوتاهی توانستند زبان فارسی را به سومین زبان دنیا در اینترنت ارتقا دهند؛ بلاگرهای مذهبی نیز می‌توانند با تلاش دو چندان، وضعیت قرآن را در اینترنت نسبت به سایر کتب مذهبی بهبود بخشند. آنان می‌توانند با راه‌اندازی تالارهای گفتگوی قرآنی، طرح نظرات خود درباره مباحث قرآنی، ارائه برداشت‌های آزاد از آیات قرآن، اطلاع‌رسانی از جدیدترین کتب و مقالات قرآنی و انتشار برخی مقالات قرآنی، به افزایش سهم قرآن در فضای مجازی کمک کنند.

۸. نوآوری در ارائه منابع قرآنی

اگر چه یکی از بهترین روش‌های

افزایش محتوای قرآنی اینترنت، ارائه کتاب‌ها و تفاسیر معتبر قرآن در پایگاه‌های اینترنتی است، اما این امر اگر به انتشار مکرر برخی کتاب‌های معروف قرآنی در سایت‌های اسلامی منجر شود، نمی‌توان آن را گام مثبتی در جهت افزایش سهم قرآن در اینترنت به‌شمار آورد. مدیران پایگاه‌های قرآنی باید به کشف وادی‌های ناپیموده و ارائه مباحث مطرح نشده و انتشار کتاب‌های مفید و مورد غفلت واقع شده، همت گمارند و در افزایش سهم قرآن در اینترنت از خود خلاقیت و ابتکار نشان دهند و غنای مباحث و مفاهیم بی‌بدیل قرآنی را به نمایش بگذارند.

امید است با تلاش روزافزون همه علاقه‌مندان معارف قرآنی و حمایت و هدایت سازمان‌ها و مراکز مسئول در زمینه قرآن پژوهی، شاهد افزایش بیش از پیش سهم قرآن در فضای مجازی باشیم؛ به گونه‌ای که هر کس با انگیزه‌های آموزشی، پژوهشی و یا فرهنگی به سراغ اینترنت می‌رود، بتواند پاسخ نیازهای قرآنی خود را در اینترنت بیابد. ■